Część 1. Iloczyn kartezjański. Relacje

Symbolika: **Kwantyfikatory:** $\exists$ istnieje $\forall$ dla każdego

Przedziały: (... , ...) przedział otwarty [... , ...] przedział domknięty

1.1. Elementy logiki

Symbole logiczne:

$\vee$ alternatywa ($p \vee q$ oznacza: p **lub** q)

$\wedge$ koniunkcja ($p \wedge q$ oznacza: p **i** q)

$\sim$ negacja ($\sim p$ oznacza: **nieprawda, że** p)

$\Longrightarrow$ implikacja ($p \Longrightarrow q$ oznacza: **jeżeli** p **to** q)

$\Longleftrightarrow$ równoważność ($p \Longleftrightarrow q$ oznacza: p **wtedy i tylko wtedy**, gdy q)

Zastosowanie:

1) definicje $\boldsymbol{p \Longleftrightarrow q}$ $(\boldsymbol{co\ definiujemy}) \Longleftrightarrow (\boldsymbol{jak\ definiujemy})$

2) twierdzenia

* $\boldsymbol{p \Longleftrightarrow q}$ p jest warunkiem koniecznym i wystarczającym (**WKW**) q
q jest warunkiem koniecznym i wystarczającym p

* $\boldsymbol{p \Longrightarrow q}$ q jest wnioskiem z założenia p
p jest założeniem, q jest tezą twierdzenia
q jest warunkiem koniecznym (**WK**) p
p jest warunkiem wystarczającym (**WW**) q

Przykład Jeżeli $x, y \in \mathbb{N}$ są liczbami parzystymi, to $x + y$ jest liczbą parzystą.

1.2. Podstawowe działania na zbiorach.

Przypomnienie ze szkoły:

+, - działania algebraiczne (na liczbach)

$\cup, \cap$ działania mnogościowe (na zbiorach)

$A, B \subset X, X \neq \emptyset$

Suma zbiorów A i B: $A \cup B = \{x \in X : x \in A \vee x \in B\}$.

Iloczyn (przecięcie) zbiorów A i B: $A \cap B = \{x \in X : x \in A \wedge x \in B\}$.

Różnica zbiorów A i B: $A \setminus B = \{x \in X : x \in A \wedge x \notin B\}$.

Dopełnienie zbioru A (w przestrzeni X): $A' = X \setminus A = \{x \in X : x \notin A\}$.

1.3. Iloczyn kartezjański (produkt kartezjański) – definicja

Niech dany będzie zbiór $A \neq \emptyset$, $a, b \in A$

Definicja 1.1. $(a, b) = \{\{a\}, \{a, b\}\}$ para uporządkowana (ważna kolejność)

różnica między parą a zbiorem: zbiór $\{a; b\} = \{b; a\}$
para $(a, b) \neq (b, a)$; $(a, b) = (b, a) \Leftrightarrow a = b$

Definicja 1.2. Niech dane będą zbiory $A \neq \emptyset, B \neq \emptyset$.
$A \times B = \{(a, b)\colon\ a \in A \ \wedge\ b \in B\}$ - **iloczyn kartezjański** (produkt kartezjański) = zbiór wszystkich par (a, b), z których pierwszy element należy do zbioru A, a drugi do zbioru B

Przykład 1.1 Wyznaczyć $A \times B$, $B \times A$, A^2 gdzie:
1) $A = \{-1;\ 2;\ 3\}$, $B = \{2;\ 5\}$; **2)** A = (- ∝, 1] B = (2, 5]

Rozwiazanie:

Uwaga

- $(a, b) \in A \times B \Leftrightarrow a \in A \ \wedge\ b \in B$,
- $A \times A = A^2$,
- $A \times B \times C = \{(a, b, c)\ \colon\ a \in A \ \wedge\ b \in B \ \wedge\ c \in C\}$, (a, b, c) trójka uporządkowana,
- $A_1 \times A_2 \times \ldots \times A_n = \{(a_1, a_2, \ldots, a_n)\ \colon\ a_i \in A_i \ dla\ i = 1, 2, \ldots, n\}$ iloczyn kartezjański n zbiorów, gdzie $(a_1, a_2, \ldots, a_n)$ jest n *−elementowym* wektorem (ciągiem),
- dla $A_1 = A_2 = \cdots = A_n = A$: $A_1 \times A_2 \times \ldots \times A_n = A^n$.

Uwaga

- $\mathbb{R}^2 = \mathbb{R} \times \mathbb{R} = \{(x, y)\ \colon\ x \in \mathbb{R} \ \wedge\ y \in \mathbb{R}\}$ dwuwymiarowa przestrzeń rzeczywista,
- $\mathbb{R}^3 = \mathbb{R} \times \mathbb{R} \times \mathbb{R} = \{(x, y, z)\ \colon\ x \in \mathbb{R}\ \ y \in \mathbb{R} \ \wedge\ z \in \mathbb{R}\}$ trójwymiarowa przestrzeń rzeczywista,
- $\mathbb{R}^n = \mathbb{R} \times \mathbb{R} \times \ldots \times \mathbb{R} = \{x = (x_1, x_2, \ldots, x_n)\ \colon\ x_i \in \mathbb{R}\ \ dla\ \ i \in \{1, \ldots, n\},\ n \in \mathbb{N}\}$
  n −wymiarowa przestrzeń rzeczywista (zbiór $n -$ elementowych ciągów liczbowych).

1.4. Relacje – definicja, podstawowe własności

Relacja – dowolny podzbiór iloczynu kartezjańskiego

Niech $X \neq \emptyset, Y \neq \emptyset$.

Definicja 1.3. S jest **relacją dwuargumentową** ze zbioru X w zbiór Y wtedy i tylko wtedy, gdy S jest podzbiorem iloczynu kartezjańskiego zbiorów X i Y ($S \subset X \times Y$).

Przykład 1.2

1) $A = \{-1;\ 2;\ 3\}, B = \{2;\ 5\}$;

$S_1 = \{\dots\dots\dots\dots\dots\dots\dots\dots.\,.\dots.\}$, $S_2 = \{\dots\dots\dots\dots\dots\dots\dots\dots\dots.\dots\dots\dots.\}$,

2) $S_3 \subset \mathbb{R} \times \mathbb{R}$ $\quad xSy \iff 2x - y = 1$

3) X – zbiór kobiet, Y zbiór mężczyzn S_4 – relacja małżeństwa,

Symbolika: $(x, y) \in S \iff xSy$ oznacza "x jest w relacji S z y".

Definicja 1.4. $S \subset X \times Y$

1⁰ Dziedzina relacji $D_S = \{x \in X\ :\ \exists y \in Y \quad xSy\} \subset X$.

2⁰ Przeciwdziedzina relacji $D_S^{-1} = \{y \in Y\ :\ \exists x \in X\ \ xSy\} \subset Y$.

Przykład 1.3 Wyznaczyć D_S oraz D_S^{-1} dla relacji z przykładu 1.2.

Definicja 1.5. $S^{-1} \subset Y \times X$ jest **relacją odwrotną** do relacji $S \subset X \times Y$ wtedy i tylko wtedy, gdy:

$$\forall x \in X\ \forall y \in Y\colon \quad [(y, x) \in S^{-1} \iff (x, y) \in S].$$

Przykład 1.4 Wyznaczyć relacje odwrotne dla relacji S_1 i S_3.

Uwaga Każdą relację da się odwrócić

1.5. Odwzorowania (funkcje)

Niech $X \neq \emptyset, Y \neq \emptyset$, $\quad f \subset X \times Y$

$f \subset X \times Y \quad D_f \subset X \quad \mathrm{D}_f^{-1} \subset Y$

Definicja 1.6. Mówimy, że relacja f jest **odwzorowaniem** zbioru X w zbiór $Y \Leftrightarrow f$ każdemu elementowi ze zbioru X przyporządkowuje tylko jeden element ze zbioru $Y \Leftrightarrow$
1) $\forall x \in X \quad \exists y \in Y$
2) $\forall x \in X \quad \forall y_1, y_2 \in Y \quad [(xfy_1 \wedge xfy_2) \Rightarrow y_1 = y_2]$

Symbolika : $xfy \Leftrightarrow (x,y) \in f \Leftrightarrow y = f(x)$
$f \subset X \times Y \Leftrightarrow f : X \to Y$
$X \subset \mathbb{R},\ Y \subset \mathbb{R},\ f : D_f \to \mathbb{R}$ ***funkcja*** (jednej zmiennej)

Uwaga: f - **funkcja** $\Leftrightarrow$ 1) $X = D_f \subset \mathbb{R}$
2) $\forall x \in D_f \quad \forall y_1, y_2 \in \mathbb{R} \quad y_1 = f(x) \wedge y_2 = f(x) \Rightarrow y_1 = y_2$

Przykład 1.5 Narysować wykres relacji $S \subset \mathbb{R} \times \mathbb{R}$. Zbadać która relacja jest funkcją.

1) $xSy \Leftrightarrow |x| = |y|$

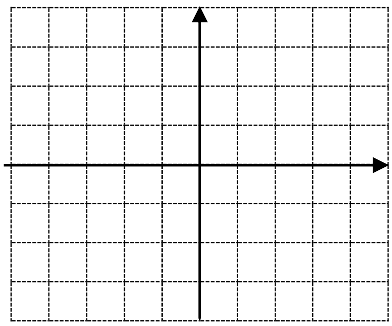

2) $xSy \Leftrightarrow |x - y| = 0$

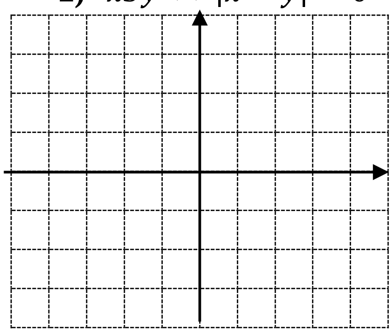

3) $xSy \Leftrightarrow y = \sqrt{x}$

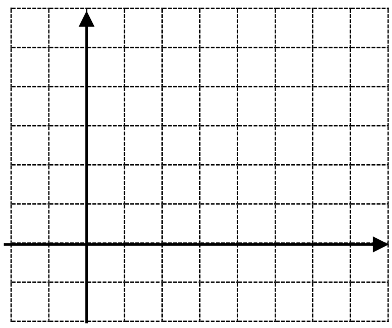

1.6. Odwracanie funkcji

Definicja 1.7. Niech $f : X \to Y$ jest funkcją.
Relację $f^{-1} : Y \to X$ nazywamy **funkcją odwrotną** do *f*, jeżeli f^{-1} jest funkcją.

Uwaga: Nie każda funkcja jest odwracalna.

Jeżeli f^{-1} jest funkcją odwrotną do f, to [$\forall$ x$\in$ X $x = f^{-1}(y) \Leftrightarrow y = f(x)$

Przykład 1.6 Wyznaczyć funkcję odwrotną f^{-1} (jeśli istnieje):

1) $f(x) = ax + b,\ a \neq 0,\ D_f = \mathbb{R},\ D_f^{-1} = \mathbb{R}$,

2) $f(x) = a^x,\ a \in (0,1) \cup (1, +\infty),\ D_f = \mathbb{R},\ D_f^{-1} = (0, +\infty)$,

3) $f(x) = \log_a x,\ a \in (0,1) \cup (1, +\infty),\ D_f = (0, +\infty),\ D_f^{-1} = \mathbb{R}$.

Uwaga: Wykresy funkcji $f(x)$ oraz $f^{-1}(x)$ są symetryczne do siebie względem prostej $y = x$.

1.7. Rodzaje odwzorowań.

$f : X \to Y$ odwzorowanie

W zależności od rodzajów zbiorów X i Y odwzorowanie *f* nazywamy:

1) ***Ciągiem*** nieskończonym, jeżeli $X = \mathbb{N}$ lub skończonym, gdy $X = \{1, 2, .., k\}$.
2) ***Funkcją jednej zmiennej*** rzeczywistej, gdy $X = \mathbb{R}, Y = \mathbb{R}$ (funkcje elementarne)
3) ***Funkcją n zmiennych*** rzeczywistych, gdy $X = \mathbb{R}^n$.
4) ***Funkcją wektorową***, gdy $Y = \mathbb{R}^n$
5) ***Funkcjonałem***, gdy X jest zbiorem funkcji Y jest zbiorem liczb (np. stopień wielomianu)
6) ***Operatorem***, gdy X i Y są zbiorami funkcji (pochodna funkcji)

Funkcje elementarne:

1. *Funkcja liniowa*: $f(x) = ax + b,\ x \in \mathbb{R}$ (postać kierunkowa), gdzie $a, b \in \mathbb{R}$.
2. *Funkcja kwadratowa*: $f(x) = ax^2 + bx + c$, gdzie $a \in \mathbb{R}\backslash\{0\},\ b, c \in \mathbb{R}$.
3. *Wielomian* stopnia n zmiennej x:

$P(x) = a_n x^n + a_{n-1} x^{n-1} + \cdots + a_1 x + a_0$, gdzie $n \in \mathbb{N}$, $a_n, a_{n-1}, \dots, a_1, a_0 \in \mathbb{R}$, $a_n \neq 0$, $x \in \mathbb{R}$.

4. *Funkcja wymierna* (iloraz dwóch wielomianów): $R(x) = \frac{P(x)}{S(x)} = \frac{a_n x^n + a_{n-1} x^{n-1} + \cdots + a_1 x + a_0}{b_m x^m + b_{m-1} x^{m-1} + \cdots + b_1 x + b_0}$
5. *Funkcja homograficzna*: $f(x) = \frac{ax+b}{cx+d}$, gdzie $ad - bc \neq 0$, $c \neq 0$, $x \in \mathbb{R}$.
6. *Funkcje trygonometryczne*:
- Funkcja sinus $f(x) = \sin x$.
- Funkcja cosinus: $f(x) = \cos x$.
- Funkcja tangens: $f(x) = \mathrm{tg} x$.
- Funkcja cotangens: $f(x) = \mathrm{ctg} x$.

7. *Funkcja wykładnicza* (o podstawie a): $f(x) = a^x,\ a \in (0,1) \cup (1, +\infty)$, $x \in \mathbb{R}$.
8. *Funkcja logarytmiczna* (o podstawie a): $f(x) = \log_a x,\ x \in \mathbb{R}$, gdzie $a \in (0,1) \cup (1, +\infty)$, $x \in (0, +\infty)$.